

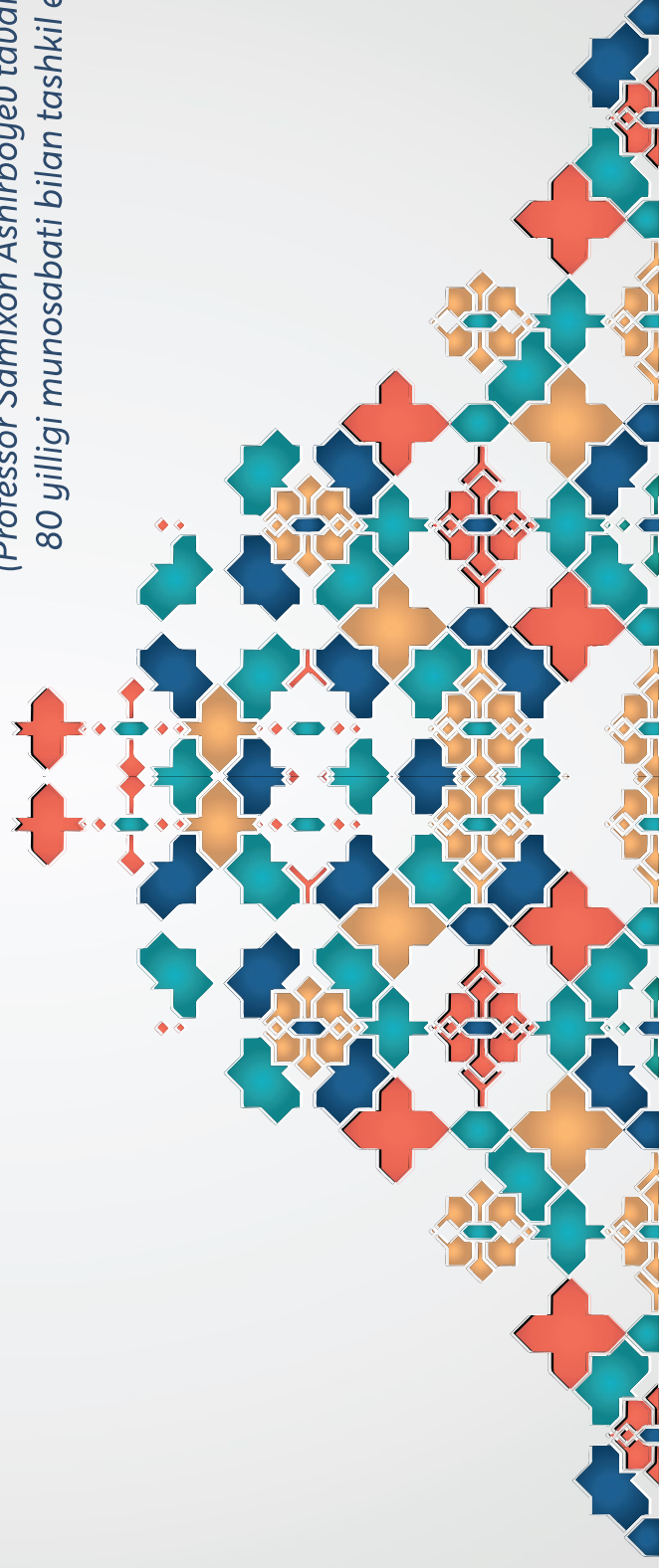

“O‘ZBEK FOLKLORI VA SHEVALARI TADQIQOTLARI: AMALIYOT, METODOLOGIYA, YANGICHA YONDASHUV”

mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy
konferensiya materiallari

2026-yil 23-may

*(Professor Samixon Ashirboyev tavalludining
80 yilligi munosabati bilan tashkil etilgan)*

“O‘zbek folklori va shevalari tadqiqotlari: *amaliyot, metodologiya, yangicha yondashuv*” mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari
/ Mas’ul muharrir: Sh.Sirojiddinov. – Toshkent, 2026.   bet.

Mas’ul muharrir:
Shuhrat Sirojiddinov
filologiya fanlari doktori, akademik

Tahrir hay’ati:

Normurodova N.Z. filologiya fanlari doktori, professor;
Jabborov N.A. filologiya fanlari doktori, professor;
Ashirboyev S. filologiya fanlari doktori, professor;
Tilavov A.X. filologiya fanlari nomzodi, dotsent;
Xidraliyeva Z.R. filol. fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;
Aliqulova H.Q. filol. fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), katta o‘qituvchi;
Turdialiyev A.X. filol. fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;
Alimardanov E.I. filol.fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), kattao‘qituvchi;
Qodirov U.A., katta o‘qituvchi.

Ushbu to‘plamda Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat O‘zbek tili va adabiyoti universitetida 2026-yil 23-mayda o‘tkazilgan **“O‘zbek folklori va shevalari tadqiqotlari: *amaliyot, metodologiya, yangicha yondashuv*”** mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari hamda filologiya fanlari doktori, professor Samixon Ashirboyevning tabarruk yoshi munosabati bilan yo‘llangan tabriklar o‘rin olgan.

To‘plam materiallaridan filolog mutaxassislar, ilmiy tadqiqotchilar, magistratura va bakalavriat talabalari, shuningdek, keng o‘quvchilar ommasi foydalanishlari mumkin. Maqolalar sifati, mazmuni va haqiqiyliги uchun muallifning o‘zi javobgar hisoblanadi.

37	Ruxshona XASANBOYEVA, Xorazm xalfachilik san’ati: tarixiy ildizlari, ijro an’analari va zamonaviy talqini	621
38	Munisa ABDULLAYEVA, Bolalar folklori va poetikasi	624
39	Tursımay JORABAEVA, Fitrat pen Axmet Baytırsınyı shıg’armalarındag’ı ruhani yndestik pen ag’artushylyq ideyalar	629
40	O‘g‘iloy G‘ANIYEVA, O‘zbek va turk maqollarida badiiy tasvir vositalari	631
41	Umida ABDUXALIQOVA, “Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi” dostonida bola obrazi	634
42	Farangiz ESHMO‘MINOVA, O‘zbek bolalar folklorining o‘rganilishi	636
43	Shaxlo MINGNOROVA, Shonazar Shoabdurahmonovning folklorshunoslik faoliyati	638
44	Gulsanam SHOKIROVA (XOLMIRZAYEVA), Uychi shevasi leksikasidan	640
45	Sarvinov XUDOYBERDIYEVA, Norin shevasining ayrim fonetik xususiyatlari	643
46	Manzura MASTONOVA, O‘zbek xalq ertaklari va qozoq xalq ertaklarida umuminsoniy qadriyatlar	647
47	Xayrullo ASHUROV, Kulguda aks etgan haqiqat: o‘zbek folklorida satira va yumorning ijtimoiy-estetik vazifasi	650
48	Sevinch QURBONNAZAROVA, Xorazm shevasida ko‘rsatish olmoshlarining funksional-semantik xususiyatlari	649
49	Sevinch OSTONOVA, Allaning turkiy xalqlar madaniyatida tutgan o‘rni	656
50	Xayriniso ESHMURATOVA, O‘zbek shevalarida kiyim nomlari	659
51	Dinora ABIRQULOVA, “Go‘ro‘g‘li” turkumi dostonlarida qahramonning safarga chiqish jarayoni tahlili	664
52	Munisa ESHMATOVA, Tohir Malikning “Murdalar gapirmaydilar” qissasida yetimlik muammosi ma’naviy tanazzul sifatida	669
53	Munira JUMANIYOZOVA, Xorazm viloyati hazorasp tumani shevasida kelishik kategoriyasining qo‘llanishi	677
54	Ohista RAHIMQULOVA, G‘ani Jahongirov va bolalar o‘yin folklori	680
55	Durdona ZOKIROVA Marosim folklorining bugungi kundagi ahamiyati va zamonaviylik xususiyati	684
56	Marjona ABDUMAJITOVA Toshkent viloyati shevalarini leksik jihatdan bazi tahlili	686
57	Nigora MENGLIYEVA, O‘zbek va turk tillarida 771omatic iboralarning o‘rganilish darajasi	689
58	Marjona HAZRATQULOVA, Qorako‘l shevasining tasniflardagi o‘rni	694
59	Sabrina MUBINOVA, Buxoro shahar o‘zbek-tojik shevalarini o‘rganilishi	700

MAROSIM FOLKLORINING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI VA
ZAMONAVIYLIK XUSUSIYATI

THE SIGNIFICATION OF CEREMONIAL FOLKLORE IN THE PRESENT DAY AND
IT IS CHARACTERISTICS OF MODERNITY

Durdona ZOKIROVA,
TOSHDOTAU talabasi

10.52773/tsuull.conf.2026.23.05/FVRD3143

Annotation. *The article provides a comparative analysis of Uzbek folk oral art and ritual folklore, its genre characteristics, performance method, poetic features, and the traditional and post-folklore forms of ritual folklore.*

Key words: *folklore, poetics, ritual folklore, genre feature, post-folklore, comparative analysis, performance, tradition.*

Zamonaviy jamiyatda ritual folklor murakkab ijtimoiy-madaniy dinamika natijasida vujudga kelmoqda. U an'ana va innovatsiyaning uyg'un o'zaro ta'siri orqali rivojlanadi, tarixiy asoslarga tayanadi va shu bilan birga zamonaviy turmush tarziga moslashadi, shu bilan birga yangi shakl va mazmunga ega bo'ladi. Shu nuqtai nazardan, ritual folklorni hozirgi darajada baholash uning funktsional, semantik va kommunikativ xususiyatlarini to'liq o'rganishni talab qiladi [Ro'zimboyev S., 2016].

Zamonaviy ritual folklorning eng muhim xususiyati uning metamorfozi bilan belgilanadi. An'anaviy marosimlar, ya'ni nikoh, sunnat, beshik marosimlari va dafn marosimlari, o'zining asosiy tarkibiy qismlarini saqlab qolgan holda, zamonaviy ijtimoiy muhitga moslashish uchun rivojlanmoqda. Bu jarayon davomida ba'zi eski jihatlar kamayadi, boshqalari esa ramziy tasvirda saqlanib qoladi. Masalan, qadimgi amaliyotlarda muhim bo'lgan sehrli marosimlarning qismlari tobora ko'proq estetik yoki ramziy xususiyatga ega bo'lmoqda.

Ikkinchi muhim xususiyat – bu ritual folklorning kommunikatsiya funksiyasini kuchaytirishdir. Tarixan, marosimlar asosan jamoaviy birlikni kuchaytirish va ijtimoiy o'zaro ta'sirlarni boshqarish uchun xizmat qilgan; hozirgi kunda ular o'ziga xoslik mexanizmi bo'lib ham xizmat qiladi. Marosimlar orqali milliy o'ziga xoslikni anglash, madaniy merosni himoya qilish va uni kelajak avlodlarga yetkazish jarayoni amalga oshiriladi. Shu nuqtai nazardan, marosim folklori milliy o'ziga xoslik va tarixiy xotiraning muhim vositasi bo'lib xizmat qiladi.

Zamonaviy marosim folklorining muhim xususiyati uning mediatizatsiya jarayoniga integratsiyalashuvidir. Hozirgi vaqtda marosimlar ham jismoniy makonlarda, ham virtual muhitda namoyon bo'ladi. Ijtimoiy tarmoqlar va multimedia platformalari orqali marosimlarning namoyishi ularning ommalashishiga olib keladi. Bu ssenariy marosim folklorining operatsion chegaralarini kengaytiradi va uni global madaniy almashinuv doirasiga integratsiya qiladi. Biroq, bu jarayon marosimlarning qonuniyligiga ma'lum darajada ta'sir qiladi.

Ritual folklorning zamonaviy namoyon bo'lishi yuqori estetik o'lchamga ega. Qadimgi marosimlar amaliy va muqaddas maqsadlarga ustuvor ahamiyat bergan bo'lsa, zamonaviy amaliyotlar ularning tashkiliy va dekorativ elementlarini ta'kidlaydi. Bu, ayniqsa, to'y marosimlarida, orkestrlashtirilgan chiqishlar, noyob holatlar va professional boshlovchilarning ishtiroki ustun bo'lganida yaqqol ko'rinadi. Natijada, marosim folklori o'zining dramatik namoyon bo'lishini ko'rsatmoqda.

Bahodir Sarimsoqovning ilmiy qarashlari zamonaviy ritual folklorni tushunish uchun muhim metodologik asos yaratadi. U ritual folklorni aholining tarixiy tajribalari va ma'naviy ideallarining namoyon bo'lishi sifatida tahlil qildi, uning strukturaviy va funktsional xususiyatlarini chuqur o'rgandi. Ushbu metodologiyani qo'llab-quvvatlagan zamonaviy

tadqiqotlar ritual folklorning yangi ko'rinishlarini va ularning ijtimoiy oqibatlarini o'rganishga intiladi.

Gender dinamikasi zamonaviy ritual folklorga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Qadimgi madaniyatda erkaklar va ayollarning marosimlardagi roli aniq belgilangan edi; ammo hozirgi zamonda bu chegaralar ancha o'zgaruvchan bo'lib qoldi. Natijada, ayollarning marosimlarda ishtiroki kuchaydi va ularning tashkiliy va ijodiy rollari ortib bormoqda. Bu ritual folklorning asosiy va operatsion o'lchamlariga ham ta'sir qiladi.

Shu bilan birga, ekologik ongning jihatlarini zamonaviy ritual folklorda namoyon bo'lmoqda. Ba'zi rituallar chiqindilarni minimallashtirish va tabiatni saqlash tamoyillarini qo'llab-quvvatlaydi. Bu rituallar zamonaviy ijtimoiy ideallar bilan uyg'unlashib borayotganini anglatadi.

Zamonaviy ritual folklor murakkab va rivojlanayotgan tuzilma sifatida mavjud. U an'anaviylik va innovatsiya, mahalliy va global ta'sirlar, shuningdek, muqaddas va dunyoviy komponentlarning o'zaro ta'siri orqali yaratiladi. Ritual folklorning o'ziga xos xususiyatlari uni zamonaviy jamiyatda ham madaniy boylik, ham muhim ijtimoiy institut sifatida baholash imkonini beradi [Sharofiddinova O., 2010].

Zamonaviy folklorda ritual folklor aholining ma'naviy mavjudligi, tarixiy xotirasi va ijtimoiy ongini ifodalovchi ko'p qirrali madaniy asos sifatida qaraladi. Bahodir Sarimsoqovning tadqiqotida ritual folklor xalq hayotining muhim tarkibiy qismi sifatida, uning tarixiy evolyutsiyasi bilan uzviy bog'liq holda o'rganiladi. Olim ritual folklor ham estetik hodisa, ham ijtimoiy aloqalarni boshqaradigan va avlodlar o'rtasida qadriyatlarini yetkazadigan aloqa vositasi bo'lib xizmat qiladi, deb ta'kidlaydi.

Hozirgi vaqtda ritual folklorning muhim xususiyati uning tarixiy an'anaviylik va zamonaviy o'zgarish o'rtasidagi ko'p qirrali o'zaro ta'sir doirasidagi evolyutsiyasidir. Sarimsoqovning ta'kidlashicha, qadimgi rituallar o'zining asosiy tuzilmalarini saqlab qolgan bo'lsa-da, ular zamonaviy ijtimoiy hayotning ta'siri tufayli yangi mazmun va shakllar bilan boyitib borilmoqda. Bu jarayon rituallarning ichki tuzilishida ularni kamaytirish, soddalashtirish yoki aksincha, badiiy jihatdan yaxshilash uchun turtki yaratadi.

Sarimsoqovning "O'zbek marosim folklori" kitobi marosim folklori doirasida ramziy va lirik jihatlarining ahamiyatini ta'kidlaydi. Zamonaviy sharoitda bu jihatlar qayta aniqlanmoqda va badiiy jihatdan takomillashtirilmoqda. Xususan, to'ylar va boshqa oilaviy tadbirlarda sahnalashtirish, musiqiy bezaklar va vizual tasvirlar komponentlari yaxshilanmoqda. Bu marosimlar dramatik formatga yaqinlashayotganidan dalolat beradi.

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, Bahodir Sarimsoqovning ilmiy merosi marosim folklorini o'rganish uchun muhim nazariy asos yaratadi. Uning ilmiy qarashlari bugungi kunda ham dolzarb bo'lib qolmoqda va bu sohada yangi tadqiqotlar olib borish uchun mustahkam platforma bo'lib xizmat qiladi. Natijada, marosim folklorini chuqur o'rganish, uning zamonaviy rivojlanish naqshlarini e'tirof etish va milliy madaniyatni himoya qilishdagi ahamiyatiga kengroq e'tibor qaratish ilmiy tadqiqotning asosiy sohasini tashkil etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Eshonqulov J. Folklorshunoslikda Bahodir Sarimsoqov ilmiy maktabi va nazariy qarashlari. – Toshkent: O'qituvchi, 2012.
2. Ro'zimboyev S. O'zbek folklorining janr tizimi va rivojlanish bosqichlari. – Toshkent: Noshir, 2016.
3. Sharofiddinova O. Folklor janrlarida badiiy ifoda masalalari. – Toshkent: Fan, 2010.
4. Turdimov Sh. O'zbek marosim folklori: janrlar va poetika muammolari. – Toshkent: Fan, 2014.